

บทที่ 5

สรุปและเสนอแนะ ผลการศึกษา

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 องค์ประกอบความน่าอยู่ของเมือง

ก. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเมือง ด้วยวิธีสอบถามความรู้สึก และการรับรู้ของผู้ที่มีกิจกรรมประจำวัน และวาระพิเศษที่ใกล้ชิดกับเมืองมากที่สุด คือ กลุ่มชาวเมือง สะท้อนว่า ชาวเมืองยะลาเห็นถึงองค์ประกอบความน่าอยู่ของเมือง โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้ (ดูจากแผนภูมิที่ 4.3 หน้า 166)

กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วยมีผังเมืองที่ดี บ้านเมืองสะอาด อากาศดี และสาธารณูปโภคที่ดีตามลำดับ

กลุ่มที่ 2 มีการจราจรคล่องตัว, ธรรมชาติภายในเมืองที่ดี, บ้านเมืองสวยงาม และมีความสะดวก

กลุ่มที่ 3 ประกอบด้วยมีเศรษฐกิจดี, สังคม, วัฒนธรรมที่ดีและมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยมีเปอร์เซ็นต์ความถี่ของการตอบอยู่ระหว่าง 2 - 5 %

ข. สำหรับกลุ่มประชากรที่มีความสัมพันธ์กับเมืองยะลาในบางโอกาส หรือชั่วคราวคือ กลุ่มนักท่องเที่ยว หรือผู้ที่ได้ไปเยือนเมืองยะลา โดยแบ่งกลุ่มขององค์ประกอบเมืองตามลำดับต่อไปนี้ (ดูแผนภูมิที่ 4.3 หน้า 166)

กลุ่ม 1 ประกอบด้วย มีผังเมืองที่ดี, บ้านเมืองสะอาด, อากาศดี และมีธรรมชาติภายในเมืองที่ดี

กลุ่ม 2 ประกอบด้วย บ้านเมืองสวยงาม, มีความสะดวก, การจราจรคล่องตัว และมีสาธารณูปโภคที่ดี

กลุ่ม 3 คือ มีเศรษฐกิจดี, สังคม, วัฒนธรรมที่ดี และมีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน

ค. ผลการสอบถามถึงความน่าอยู่ของเมืองในอุดมคติจากกลุ่มชาวเมือง และกลุ่มนักวิชาการผู้รอบรู้ในสาขาอาชีพผังเมือง ถึงการรับรู้คุณภาพขององค์ประกอบเมืองที่น่าอยู่ในอุดมคติควรจะมาจก องค์ประกอบใดก่อน และหลังตามลำดับ ในแต่ละกลุ่มมีความเห็นดังนี้ (ดูจาก

แผนภูมิที่ 4.4 หน้า 169)

กลุ่มชาวเมือง โดยพิจารณา จากผลของการจัดอันดับองค์ประกอบเมือง จึงได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

- อันดับที่ 1 - 3 ประกอบด้วย มีธรรมชาติภายในเมืองที่สวยงาม และบ้านเมืองสะอาด ผังเมืองสวยงามเป็นระเบียบมีการแยกส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดิน และมีสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพทที่ดีตามลำดับ

- อันดับที่ 4 - 6 ประกอบด้วย มีเศรษฐกิจดี, การจราจรคล่องตัว และประชากรมีความเสมอภาคกัน มีวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน

- อันดับที่ 7 คือ มีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน

กลุ่มนักวิชาการ โดยพิจารณา จากผลของการจัดอันดับ แบ่งออกได้ 3 กลุ่มคือ

- อันดับที่ 1 - 3 มีอากาศดีธรรมชาติภายในเมืองที่สวยงามและบ้านเมืองสะอาด, มีสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพทที่ดี และผังเมืองสวยงามเป็นระเบียบ มีการแยกส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดิน และมีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน

- อันดับที่ 4 - 6 มีเศรษฐกิจดี และการจราจรคล่องตัว

- อันดับที่ 7 คือ ประชากรมีความเสมอภาคกัน และมีวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน

สรุปข้อสังเกต ที่ได้จากการจัดลำดับความสำคัญขององค์ประกอบความน่าอยู่ของเมือง ในอุดมคติ ทั้งสองกลุ่มคือชาวเมือง และนักวิชาการมีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกัน ถึงองค์ประกอบความน่าอยู่ในอันดับต้น คือ

1. มีอากาศดี ธรรมชาติภายในเมืองที่สวยงาม บ้านเมืองสะอาด และมีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน

2. ผังเมืองสวยงามเป็นระเบียบมีการแยกส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดิน

3. มีสาธารณูปโภคที่ดี

5.1.2 เอกลักษณะ และจินตภาพของเมือง

ภายหลัง จากที่ได้สอบถามถึงการรับรู้คุณภาพขององค์ประกอบเมืองที่น่าอยู่ว่า ประกอบด้วย ผังเมืองเป็นระเบียบ บ้านเมืองสะอาด มีสาธารณูปโภคที่ดี ฯลฯ ไปแล้วนั้น และยังส่งผลให้เกิดเป็นเอกลักษณะ หรือลักษณะที่เด่นเฉพาะของเมือง รวมทั้ง จินตภาพของเมือง ดังผลต่อไปนี้

ก. เอกลักษณะ หรือลักษณะที่เด่นเฉพาะของเมือง จากชาวเมืองซึ่งจัดลำดับความถี่ของการตอบ คือ

1. ผังเมืองสวยงามเป็นระเบียบมีการแยกส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดิน สถานที่ราชการตั้งรวมกลุ่มกันสะดวกในการติดต่อ

2. ความสะอาดของบ้านเมือง
3. ความสะดวกสบายในการเดินทาง เนื่องจากบนถนนทุกสายติดต่อถึงกันหมด
4. อากาศดี มีธรรมชาติ และต้นไม้ที่ร่มรื่น
5. ต้นประดู่
6. ศาลหลักเมือง

ข. เอกลักษณ์ของเมืองจากนักท่องเที่ยว เป็นการจัดลำดับตามความถี่ของการตอบคือ

1. ผังเมืองเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม
2. ความสะอาดของบ้านเมือง
3. ถนนสายหลัก และสายย่อยภายในเมืองร่มรื่นด้วยต้นไม้
4. ความสะดวกสบาย
5. ศาลหลักเมือง
6. มีสถิติประจำจังหวัด
7. ส่วนขวัญเมือง

ค. จินตภาพของเมือง จากการสอบถามนักท่องเที่ยวตามลำดับความถี่ของการตอบ

1. ความสะอาดของตัวเมือง
2. ความร่มรื่นของถนนสายหลัก คือ ถนนพินิจภักดี
3. ส่วนขวัญเมือง (ส่วนสาธารณะประจำเมือง)
4. ผังเมืองเป็นระเบียบ
5. ศาลหลักเมือง
6. การจราจรคล่องตัว

สรุป เอกลักษณ์หรือลักษณะที่เด่นเฉพาะของเมืองจากชาวเมือง และนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งจินตภาพของเมือง จากนักท่องเที่ยว ทั้งเอกลักษณ์ และจินตภาพของเมืองมีคำตอบที่คล้ายคลึงกันใน 3 อันดับแรก คือ

1. ผังเมืองเป็นระเบียบ
2. ความสะอาดของบ้านเมือง
3. ความร่มรื่นของถนนสายหลัก

5.1.3 ปัญหาและศักยภาพเพื่อการเสริมสร้างและปรับปรุงองค์ประกอบเมือง

ก. ศักยภาพที่เด่นขององค์ประกอบเมืองยะลา

ศักยภาพที่เด่นขององค์ประกอบเมืองยะลา

ที่ได้จากการประเมิน

องค์ประกอบเมือง (จากตารางที่ 4.1 หน้าที่ 177) โดยการรับรู้คุณภาพขององค์ประกอบเมืองที่

นำอยู่ จากชาวเมือง นักท่องเที่ยว และผู้ศึกษา จึงได้ข้อสรุปถึงศักยภาพที่เด่นของเมืองยะลา จัดลำดับตามความสำคัญ เพื่อจะได้นำไปเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์ต่อไป โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ความเป็นระเบียบของผังเมืองยะลา
2. การรักษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติภายในเมืองยะลา
3. การรักษาความสะอาดของเมือง

ข. ปัญหาขององค์ประกอบเมืองยะลา

ปัญหาขององค์ประกอบเมืองที่มีผลกระทบต่อความน่าอยู่ของเมืองที่จะได้กล่าวถึงนี้ ได้มาจากการประเมินองค์ประกอบเมือง โดยการรับรู้คุณภาพขององค์ประกอบจากชาวเมือง นักท่องเที่ยว และตัวผู้ศึกษา รวมทั้ง ปัญหาที่ได้จากคำถามปลายเปิดซึ่งได้สอบถามชาวเมือง และนักท่องเที่ยว จึงได้สรุปปัญหาได้ 3 ประเด็นหลัก และมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัญหาหลัก
2. ปัญหารอง
3. ปัญหาย่อย

1. ปัญหาหลัก ซึ่งเป็นปัญหาที่ทางเทศบาลควรจะได้เร่งดำเนินการแก้ไข จากผลของการศึกษาได้สรุปแต่ละปัญหาตามลำดับความสำคัญก่อน และหลังที่ควรจะมีการเสนอแนะแนวทางแก้ไขดังนี้

- ปัญหาขาดแคลนสถานที่ขนส่งสำหรับเมือง
- ปัญหาการระบายน้ำ
- ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2. ปัญหารอง เป็นปัญหาที่ควรดำเนินการแก้ไขรองลงมาจากปัญหาหลักที่ได้กล่าวไปแล้ว โดยรายละเอียดของปัญหามีดังนี้

- การจราจรติดขัดขณะรถไฟผ่านเมืองบริเวณถนนลิโวรส
- ความไม่เป็นระเบียบของย่านตลาดเก่า

3. ปัญหาย่อย มักจะเป็นปัญหาพื้นฐานทั่วไปที่เกิดขึ้นกับเมืองทุกเมือง และบางประการก็เป็นปัญหาทางสังคม ในการศึกษาจึงไม่ขอเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหามีรายละเอียดของปัญหาต่อไปนี้

- การจราจรไม่เป็นระเบียบ
- ถนนและทางเท้าทรุดโทรม
- ปัญหาหาบเร่แผงลอย
- ชาวเมืองล้าหลังทางด้านวัฒนธรรม

ค. องค์ประกอบเมืองในส่วนที่อยู่ระดับปานกลาง
องค์ประกอบเมืองที่อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีรายละเอียดขององค์ประกอบเมืองที่จัดลำดับตามความสำคัญก่อนหลังดังนี้

- ความน่าสนใจของเส้นทางที่เข้าเมือง
- ความไม่ชัดเจนของป้ายบอกทิศทางที่เข้าเมืองและภายในเมือง
- พื้นที่ส่วนสาธารณะต่ำกว่ามาตรฐาน
- ลักษณะรูปทรงของสถาปัตยกรรมอาคารภายในเมือง
- ปัญหาพื้นที่ถนนต่ำกว่ามาตรฐาน

5.2 ข้อเสนอแนะของการศึกษา

ผลของการศึกษาที่ผ่านมาทั้งหมด เราทราบได้ถึงศักยภาพที่เด่นและด้อยขององค์ประกอบเมืองยะลา ดังนั้น ในการที่จะทำให้เมืองยะลาน่าอยู่ยิ่งขึ้น จึงมีวัตถุประสงค์ในการเสนอแนะ 3 วัตถุประสงค์หลักคือ

1. เพื่ออนุรักษ์องค์ประกอบของเมืองในส่วนที่ดีและดีมาทำให้คงอยู่ต่อไป
2. ปรับปรุงองค์ประกอบเมืองต่าง ๆ ที่มีปัญหากระทบต่อความน่าอยู่ของเมืองให้อยู่ระดับที่ได้มาตรฐาน หรือสูงกว่ามาตรฐาน
3. เพื่อเสริมสร้างองค์ประกอบเมืองในส่วนที่ได้มาตรฐานอยู่แล้ว ให้ดีขึ้นกว่ามาตรฐาน

5.2.1 ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์องค์ประกอบเมือง มีดังนี้

1. ความเป็นระเบียบของผังเมืองยะลา ซึ่งเกิดจากวางระบบผังเมืองที่มีการแยกประเภทของการใช้ประโยชน์ที่ดิน หรือกำหนดที่ตั้งของกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ระบบโครงสร้างเมืองมีความชัดเจน ซึ่งก่อให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของเมืองขึ้น แนวทางในการอนุรักษ์ มีดังนี้

- ระบบโครงสร้าง ซึ่งมีรูปแบบของถนนที่ชัดเจนส่วนใหญ่จะเป็นระบบตารางสี่เหลี่ยม ลักษณะของถนนมีรูปแบบที่เฉพาะตัว เช่น ถนนที่มีการแบ่งช่องการวิ่งรถจักรยานในอนาคตหากมีการขยายของตัวเมือง หรือเขตเทศบาล ซึ่งทางท้องถิ่นจะต้องมีตัดถนนเพิ่มขึ้นเพื่อเป็นการเปิดพื้นที่เมือง การออกแบบระบบของถนนควรจะให้สอดคล้องกับลักษณะหรือรูปแบบของโครงสร้างเมืองเดิม เพื่อเป็นการรักษารูปแบบของโครงสร้างเมืองที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเมืองยะลา และสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

- การขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างหรืออาคารต่าง ๆ ในพื้นที่เมือง ทั้งในปัจจุบันและอนาคตเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองจะต้องมีการควบคุมโดยยึดถือปฏิบัติตามกฎระเบียบของผังเมืองรวมเมืองยะลาที่ได้มีการประกาศใช้ควบคู่กับพระราชบัญญัติควบคุมอาคารปี พ.ศ. 2522 ร่วมกันอย่างเคร่งครัดและจริงจัง เพื่อความสวยงามเป็นระเบียบของลักษณะทางกายภาพของเมือง

2. การรักษาสภาพแวดล้อมและธรรมชาติภายในเมือง ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการดูแลรักษาองค์ประกอบต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม มีองค์ประกอบหลายประการที่สมควรมีการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

2.1 เส้นทางที่เข้าเมืองทางทิศใต้ คือ ถ.สุขยางค์ และทางเข้าเมืองทางทิศตะวันตก คือ ถ.เพชรเกษม ซึ่งสองเส้นทางนี้ถนนได้รับการออกแบบให้มีทางวิ่งรถจักรยานให้แยกส่วนจากรถยนต์ และมีการปลูกต้นไม้ใหญ่ที่เกาะกลางถนนทั้งหมดรวมทั้งไม้ดอกไม้ประดับ สร้างบรรยากาศที่มีชีวิตชีวาแก่ถนน

- แนวทางในการอนุรักษ์ทั้งสองเส้นทางนี้ จากลักษณะที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าการออกแบบถนนนั้นได้มีการวางแผนไว้ชัดเจน ในอนาคตการขยายตัวการจราจรของเส้นทางทั้งสองสายนี้ ควรจะมีรูปแบบที่สอดคล้องกับลักษณะของเดิม เพื่อเป็นการรักษาคุณลักษณะที่ดีของเส้นทางสายนี้ ซึ่งเป็นที่กล่าวขวัญถึงของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับบรรยากาศที่มีชีวิตชีวาของถนน สิ่งที่ท้องถิ่นควรจะทำต่อไปอย่างต่อเนื่อง คือ การบำรุงรักษาต้นไม้ใหญ่สองข้างทางของเกาะกลางถนนให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์เสมอ เพราะจากการสอบถามนักท่องเที่ยวทราบว่าต้นไม้เหล่านี้เป็นองค์ประกอบหลักที่สร้างความน่าสนใจให้เกิดขึ้นแก่เส้นทาง ทั้งสองสาย

2.2 เส้นทางภายในเมือง ที่ควรจะได้รับอนุรักษ์คือ ถ.พิพิธภักดี และ ถ.สุขยางค์ ซึ่งเป็นถนนที่เชื่อมต่อกัน คุณลักษณะของการตกแต่งถนนมีลักษณะเช่นเดียวกับถ.เพชรเกษม แต่ถนนสายนี้เป็นถนนสายดั้งเดิมของชุมชนที่มีการพัฒนาการมาตั้งแต่การวางผังเมืองยะลา จึงมีต้นประดู่ใหญ่ที่ปลูกไว้ 2 ฟันของถนน สร้างบรรยากาศที่ดีให้กับถนนและเป็นเอกลักษณ์ที่ควบคู่กับถนนสายนี้มาช้านาน แนวทางในการอนุรักษ์ได้แก่

- ดำรงรักษาลักษณะทางกายภาพของเส้นทางสายนี้ให้คงเดิม เช่น รูปแบบถนนที่มีทางวิ่งรถจักรยาน หรือการปลูกต้นประดู่ที่เป็นเอกลักษณ์ควบคู่กับถนนสายนี้ การดูแลรักษาต้นไม้ให้มีสภาพที่สมบูรณ์เช่นเดียวกับเส้นทางเข้าเมือง ซึ่งมีส่วนในการสร้างเอกลักษณ์และความน่าสนใจให้เกิดขึ้นกับเส้นทาง

- ปลูกฝังจิตสำนึกของชาวเมืองให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของเส้นทางที่เป็นประวัติศาสตร์ของชุมชน

- ตกแต่งถนนสายนี้ ให้มีลักษณะที่พิเศษกว่าเส้นทางสายอื่น เช่น การใช้อุปกรณ์ประดับตกแต่งถนน และเป็นการสร้าง Image ให้เกิดขึ้นกับเมืองยะลาต่อผู้ที่ได้พบเห็น

- ถนนสายนี้ทางวิ่งรถจักรยาน ในปัจจุบันนี้ไม่ได้ใช้ประโยชน์มากนัก เนื่องจากมีการใช้รถจักรยานยนต์กันมากขึ้นจึงควรปรับเปลี่ยนการใช้ช่องทางนี้เสียใหม่ เช่น ให้รถจักรยานยนต์วิ่งในช่องทางสายนี้ ควบคู่กับรถจักรยาน ซึ่งมีเป็นส่วนน้อยในปัจจุบัน

2.3 ดำรงรักษาพื้นที่สีเขียวภายในเมือง เช่น สวนสาธารณะหลายแห่งตลอดจน ตามแนวถนนสายต่าง ๆ ภายในเมือง

- พื้นที่สีเขียว ภายในเมือง เช่น สวนขวัญเมือง สนามโรงพิธีช้างเผือก ศูนย์เยาวชนเทศบาล ควรจะดำรงรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้คงอยู่ดังเช่นในสภาพปัจจุบัน หรือมีการเพิ่มพื้นที่ธรรมชาติให้มากขึ้น เช่น สวนรุกขชาติไม่ควรเพิ่มสิ่งปลูกสร้างให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันหรือหากมีการเพิ่มสิ่งปลูกสร้าง ก็ควรให้รบกวนพื้นที่สีเขียวของเมือง

- ดำรงรักษาพื้นที่สีเขียวตามถนนสายต่าง ๆ ของเมือง ที่นอกเหนือจากที่กล่าวไว้ในเบื้องต้น เช่น เทศบาล 3 ถ.พังเมือง 3 ถ.รอบวงเวียน 1-3ถ.สิโรรส ถ.เทศบาล 4-5 ฯลฯ ให้มีสภาพเหมือนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน หรือเสริมสร้างพื้นที่สีเขียวให้เพิ่มขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ขณะนี้

3. การรักษาความสะอาดของบ้านเมือง เนื่องจากเมืองยะลาเป็นเมืองที่เคยได้รับรางวัลชนะเลิศของการประกวดการรักษาความสะอาดถึง 3 ปีซ้อน และจากแบบสอบถามนักท่องเที่ยวถึงจิตภาพของเมืองยะลา คำตอบคือ จิตภาพของเมืองยะลา คือ ความสะอาดเป็นประการแรก ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรจะดำรงรักษาไว้ เพราะเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมให้เมืองยะลา มีความน่าอยู่ยิ่งขึ้น

- แนวทางของการดำเนินการในการรักษาความสะอาดของเมืองมิใช่เป็นหน้าที่ของหน่วยงานท้องถิ่นแต่เพียงอย่างเดียว จะต้องมีการปลูกฝังค่านิยมของคนในท้องถิ่นให้ช่วยกันรักษาความสะอาดของเมือง และบริเวณย่านพักอาศัยเพื่อเป็นการสร้างภาพพจน์ให้กับเมือง สำหรับสถานศึกษาซึ่งมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่ง หากได้มีการปลูกฝังค่านิยมให้กับเยาวชนของเทศบาลเมืองยะลาตั้งแต่แรกเริ่มในวัยเด็กแล้วย่อมจะเป็นการดีต่อไปในอนาคต สำหรับประชาชนทั่วไปควรจะได้มีการรณรงค์ในเรื่องการรักษาความสะอาดของบ้านเมืองอย่างต่อเนื่องหรือในวาระโอกาสพิเศษต่าง ๆ อาจมีโครงการเพื่อพัฒนาด้านการรักษาความสะอาดในพื้นที่ส่วนใด ๆ ของเมือง เป็นต้น

5.2.2 ข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างองค์ประกอบเมือง มีดังนี้

1. ความน่าสนใจของเส้นทางที่เข้าเมือง ซึ่งผลที่ประเมินอยู่ในระดับที่ปานกลาง คือ เส้นทางเข้าเมืองทางทิศเหนือบริเวณถนนสิโรรส ซึ่งผ่านช่วงตลาดเก่า พื้นที่บริเวณนี้จะมีบรรยากาศที่แห้งแล้งขาดการนำเอาองค์ประกอบทางธรรมชาติเข้ามาใช้ประดับเส้น

ทางเหมือนเส้นทางเข้าเมืองด้านอื่น ๆ ผนวกกับความทรุดโทรมของอาคารบ้านเรือนทั้งสองข้างทาง จึงมีผลให้เส้นทางที่เข้าสู่เมืองยะลาที่มีความน่าสนใจอยู่ในระดับปานกลาง

แนวทางในการเสริมสร้างองค์ประกอบเมือง บริเวณนี้ เพื่อเป็นการเพิ่มความน่าสนใจให้กับเส้นทาง คือการปรับปรุงภูมิทัศน์ในย่านนี้ ได้แก่ การปลูกต้นไม้ทั้งสองฝั่งของถนนให้มีลักษณะเป็นแถว หรือเป็นแนวยาวตลอดสองข้างทาง เพื่อทำให้เกิดทัศนียภาพของสองข้างทางที่ดีขึ้น หากท้องถิ่นได้มีการดำเนินการตามที่เสนอแนะก็จะเป็นการเพิ่มความสวยงาม และสร้างบรรยากาศที่น่าอยู่อาศัยให้กับเมืองเพิ่มขึ้นอีกมาก เพราะเส้นทางสายนี้ เป็นเส้นทางที่ผู้คนนิยมเดินทางเข้าสู่เมืองมากที่สุด มากกว่าผู้ที่เดินทางเข้าเมืองทางทิศใต้และทิศตะวันตก ซึ่งมีบรรยากาศที่ดีอยู่แล้ว ดังนั้นเส้นทางเข้าเมืองด้านทิศเหนือซึ่งเป็นประตูที่สำคัญที่ต้อนรับผู้มาเยือน จึงสมควรจะมีการเสริมสร้างภูมิทัศน์ของเส้นทาง เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีให้เกิดขึ้นแก่ผู้ที่พบเห็น และต่อภาพพจน์เมืองยะลา

2. ความไม่ชัดเจนของป้ายบอกทิศทาง ในที่นี้จะกล่าวรวมถึงป้ายบอกทิศทางที่เข้าสู่เมืองและป้ายบอกทิศทางภายในเมือง ทั้งหมดที่จะกล่าวถึง เพื่อเป็นแนวทางที่ท้องถิ่นควรจะได้มีการเสริมสร้างและปรับปรุงให้มีลักษณะที่ดีขึ้นกว่าในปัจจุบัน เพื่อเพิ่มความชัดเจนให้กับเส้นทางยิ่งขึ้น และมีส่วนช่วยให้คนต่างถิ่นเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ภายในเมืองได้อย่างถูกต้องและไม่หลงทาง บริเวณที่ควรจะมีการปรับปรุงเรื่องป้ายบอกทิศทาง ได้แก่ ทางเข้าเมืองทางทิศเหนือบริเวณ ถ.สีโรรส และบริเวณช่วงกลางของ ถ.สีโรรส ถ.พิพิธภัณฑ์ บริเวณวงเวียนหอนาฬิกา ถัดมาคือ บริเวณวงเวียนศาลหลักเมืองรายชื่อของถนนทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้ มิใช่ว่าทางเทศบาลเมืองยะลาจะไม่ได้ติดตั้งป้ายบอกทิศทางไว้ แต่ป้ายดังกล่าวมีขนาดเล็ก ตำแหน่งที่ติดตั้งไม่ชัดเจนในการมองเห็นทั้งระยะใกล้ และระยะไกลและเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยชี้นำในการเดินทางสำหรับคนต่างถิ่นที่จะเดินทางเข้าเมือง สำหรับตัวอย่างที่เสนอแนะในการเสริมสร้างปรับปรุงนั้นภายในเทศบาลเมืองยะลามีตัวอย่างอยู่แล้ว คือ ป้ายบอกทิศทางบริเวณ ช่วงต้นของถนนพิพิธภัณฑ์ที่เริ่มต้นจากสถานีรถไฟ ซึ่งลักษณะของป้ายบอกทิศทางเช่นนี้ มีความชัดเจนในการมองเห็นอย่างดียิ่งทั้งในระยะใกล้และไกล แนวทางที่ได้เสนอแนะนี้เป็นการเพิ่มความชัดเจนให้แก่ระบบโครงสร้างถนนเมืองยะลาเป็นอย่างมาก และช่วยให้คนต่างถิ่นหรือคนในพื้นที่เดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างรวดเร็วโดยไม่หลงทาง อันเนื่องมาจาก รูปแบบของถนนที่มีลักษณะเป็นตารางสี่เหลี่ยมที่คล้ายคลึงกันและหากมีการเพิ่มป้ายบอกทิศทางเช่นนี้ในบางตำแหน่งของพื้นที่เมือง เช่น ถ.ผังเมือง 3-4 ถ.เทศบาล 3 เป็นต้น ก็จะช่วยชี้แนะในการเดินทางสำหรับผู้ที่ใช้ถนนสายย่อยของเมือง

3. ส่วนสาธารณะสำหรับเมือง ผลจากการประเมินองค์ประกอบเมืองที่ผ่านมา พบว่า พื้นที่สาธารณะของเมืองยะลามีค่าต่ำกว่ามาตรฐานที่เมืองควรจะมีอยู่มาก และ

อยู่ในระดับที่ต่ำมาก แต่ในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและจากสภาวะที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังมีสวนสาธารณะอยู่หลายแห่งที่ยังสามารถบริการประชาชนได้ทั่วถึง ดังนั้นข้อเสนอแนะจึงเป็นแนวทางในอนาคตสำหรับเมืองยะลาที่จะเพิ่มหรือเสริมสร้างพื้นที่สีเขียวที่เป็นธรรมชาติให้กับเมือง และชาวเมืองยะลาได้เสนอแนะให้ใช้พื้นที่พุ่มเบาะทางทิศทางเหนือของชุมชนปรับปรุงเป็นส่วนสาธารณะสำหรับเมือง เช่นเดียวกับสวนขวัญเมือง ซึ่งเดิมก็คือ พุรบาโกย นั่นเอง แนวทางการดำเนินการท้องถิ่นควรจะกำหนดเป็นโครงการในระยะยาวที่จะปรับปรุง และอาจต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก และการปรับปรุงนี้ก็ยังได้ประโยชน์ 2 ทิศทาง ซึ่งประการแรกผู้ศึกษาได้เสนอแนะไว้ในเรื่องการระบายน้ำของเมืองไว้แล้ว คือ การขุดลอกบริเวณนี้ให้สามารถรองรับน้ำได้ดียิ่งขึ้น และแนวทางต่อไปคือ จัดทำภูมิทัศน์รอบ ๆ บริเวณนี้ ซึ่งประโยชน์ส่วนใหญ่เกิดขึ้นแก่ประชากรเมืองยะลาโดยส่วนรวม และเป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

4. ลักษณะของรูปทรงอาคารสถานที่ราชการ หรืออาคารในย่านพาณิชย์กรรมของเมือง โดยปกติเมืองยะลาเป็นเมืองที่มีการกล่าวถึงในเรื่องความสวยงามเป็นระเบียบของระบบผังเมือง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่ได้มีการกล่าวถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารบ้านเรือนว่ามีความสวยงามแต่อย่างใด แม้ว่าในพื้นที่แห่งนี้จะมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมกันก็ตามแต่รูปแบบของอาคารบ้านพักอาศัยหรือสถานที่ราชการคงมีรูปแบบเหมือนกับเมืองอื่นทั่ว ๆ ไปไม่ได้มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวสำหรับในอนาคตของการออกแบบอาคารสถานที่ราชการ หรืออาคารที่สำคัญตลอดจนอาคารบ้านเรือน น่าจะได้รับการส่งเสริมเรื่องของการออกแบบให้มีการสอดคล้องกับลักษณะสถาปัตยกรรมของพื้นที่ เพื่อให้ได้ลักษณะของอาคารที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเมืองยะลา และเป็นการเสริมสร้างความสวยงามให้กับตัวเมืองผนวกกับมีระบบผังเมืองที่สวยงามเป็นระเบียบอยู่แล้ว

5. ปัญหาพื้นที่ถนนต่ำกว่ามาตรฐาน เป็นผลที่ได้จากการประเมินองค์ประกอบเมืองเช่นกัน และผลการประเมินอยู่ในระดับที่ต่ำมาก ลักษณะของปัญหาเช่นเดียวกับปัญหาพื้นที่สวนสาธารณะของเมือง ซึ่งไม่ได้สร้างปัญหาให้กับเมืองมากมาย เพราะในปัจจุบันระบบโครงสร้างของถนนเมืองยะลาสามารถระบายการจราจรได้ดีอยู่แล้ว แนวทางแก้ปัญหาผู้ศึกษาได้เสนอแนะไว้คือ เรื่องของการย้ายสถานีขนส่งออกนอกเมือง ซึ่งจะเป็นการเพิ่มพื้นที่ผิวการจราจรให้กับเมือง เพราะส่วนหนึ่งสูญเสียไปกับการใช้เป็นพื้นที่จอดรถของสถานีย่อยต่าง ๆ

5.2.3 ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงองค์ประกอบเมือง ตามลำดับความสำคัญเร่งด่วนดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการขาดแคลนสถานขนส่งสำหรับเมือง ซึ่งเมืองยะลาเป็นเมืองที่ไม่มีสถานขนส่งสำหรับเมืองสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ผู้ประกอบการต่าง ๆ ได้ยึดพื้นที่ผิวการจราจร และริมฟุตบาทเป็นจุดตั้งสถานี หรือคิวรถประจำทางต่าง ๆ ดังนั้นจึงควรที่จะได้มีการจัดสร้างสถานขนส่งสำหรับเมืองขึ้น โดยผู้ศึกษาแนวความคิดดังนี้

1.1 สถานที่ตั้งใหม่ควรอยู่นอกเมือง เพื่อลดปัญหาการจราจรที่ต้องเข้ามาในบริเวณใจกลางเมืองทั้งหมด โดยสิ่งที่ควรคำนึงถึงมีดังนี้

- สถานที่ตั้งแห่งใหม่จะต้องมีความสะดวกในการเข้าถึง ทั้งภายนอกเมือง และภายในเมือง กล่าวคือ จะต้องมีการบริการขนส่งสำหรับประชาชนจากนอกเมืองเข้ามาสู่ในเมืองที่สะดวก และผู้ที่เดินทางจากภายในเมืองเพื่อออกนอกเมืองไปยังสถานขนส่งแห่งใหม่

- พื้นที่แห่งนี้ควรมีสาธารณูปโภค และสาธารณูปการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ไปใช้บริการอย่างพอเพียง

- ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมรอบข้าง รวมไปถึงปัญหามลภาวะทั้งในปัจจุบัน และที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจากการจัดตั้งสถานี เช่น การขยายตัวของเมืองในอนาคต ภายหลังจากมีสถานขนส่งเกิดขึ้นควรจะต้องเตรียมแผนในระยะยาว เพื่อทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่บ้านเมือง

1.2 เชื่อมโยงสถานขนส่งใหม่กับระบบขนส่งทางรถไฟ วิทยากรนี้จะแก้ปัญหาการจราจรที่เกิดขึ้นในย่านการค้าได้อย่างจริงจัง เพราะวิทยากรจะต้องมีการเคลื่อนย้ายสถานีรถไฟออกไปนอกเมืองควบคู่กับสถานขนส่ง การดำเนินการตามที่เสนอนี้เป็นเพียงแนวความคิดจะต้องมีการพิจารณาหลาย ๆ ด้าน ซึ่งปัญหาที่อาจเกิดขึ้น คือ การเคลื่อนย้ายศูนย์กลางธุรกิจของเมือง หรือ CBD. เพราะการเคลื่อนย้ายสถานขนส่งออกทั้งหมด โดยแท้จริงในสภาพปัจจุบันความหนาแน่นของประชากรเมืองยะลาในแต่ละพื้นที่ยังไม่หนาแน่นจนเกินไปกว่าที่เมืองจะรองรับได้ แนวความคิดนี้เป็นการแก้ปัญหาสำหรับในอนาคต เมื่อถึงจุดที่บริเวณย่านพาณิชย์กรรมล้อมตัว ปัญหาการจราจรคงจะเพิ่มมากขึ้น อาจจะต้องมีการเคลื่อนย้ายสถานีรถไฟออกไป ซึ่งปัญหานี้เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษา และมีการวางแผนในระยะยาวที่อาจมีผลต่อการขยายตัวของพื้นที่เมืองบริเวณรอบข้างที่เกิดจากการตั้งสถานีขึ้น เมื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของผังเมืองยะลา และความน่าอยู่ของเมือง

สรุป หากมีการเคลื่อนย้ายสถานีย่อยต่าง ๆ ของรถประจำทางออกไปจากนอกเมืองได้แล้วย่านพาณิชย์กรรมของเมืองยะลาก็จะมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยในเรื่องของการจราจร เพราะมีพื้นที่ผิวการจราจรที่เพิ่มขึ้น และเป็นการคั่นถนนกับทางเท้าให้กับประชาชน ปัญหาการ

จรรยาจะลดลง ในการศึกษายังพบว่าพื้นที่เมืองยะลาพื้นที่สำหรับการจราจรที่ต่ำกว่ามาตรฐานของเมืองหากมีการย้ายสถานที่จอดรถตามถนนสายต่าง ๆ ออกไปแล้ว ก็มีส่วนทำให้พื้นที่ถนนเมืองยะลาเพิ่มขึ้น ปัญหาการจราจรก็จะเบาบางลง

2. ปัญหาการระบายน้ำของเมือง นับว่าเป็นปัญหาที่ได้รับบกรกล่าวถึงกันมากในเกือบทุกพื้นที่ของเมือง ถึงปัญหาการท่วมขังของน้ำขณะฝนตกแนวทางการแก้ไขปัญหาได้เสนอแนะไว้ 2 แนวทาง คือ

- ท้องถิ่นควรดำเนินการศึกษาถึงศักยภาพในการให้บริการด้านการระบายน้ำ โดยวิธีทางวิศวกรรมในพื้นที่ชุมชนเมืองยะลา เพื่อศึกษาถึงประสิทธิภาพในการให้บริการและเป็นแนวทางในการปรับปรุงระบบระบายน้ำของเมือง เช่น ปรับปรุงขนาดของท่อระบายน้ำให้สัมพันธ์กับขนาดของชุมชน

- พื้นที่รองรับน้ำของเมืองยะลาส่วนหนึ่งไหลลงสู่แม่น้ำปัตตานี และอีกส่วนหนึ่ง ไหลลงทางทิศเหนือของชุมชน บริเวณพรุแบะเมาะ ซึ่งเป็นลุ่มมีน้ำขังตลอดปี และไหลลงแม่น้ำปัตตานี การแก้ปัญหาอีกทางหนึ่ง คือ ปรับปรุงแหล่งรองรับน้ำเช่น การขุดลอก เพื่อจะได้รองรับน้ำที่ไหลมาจากภายในเมืองได้ดีขึ้น และเป็นการเร่งการระบายน้ำอีกทางหนึ่ง ผนวกกับทางเทศบาลได้ดำเนินการสร้างอุโมงค์ส่งน้ำ เพื่อเร่งการระบายน้ำออกจากตัวเมืองได้อย่างรวดเร็วขึ้น

3. ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จากการประเมินแล้วปัญหาเรื่องความปลอดภัยเป็นปัญหารองก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วปัญหานี้มีผลกระทบต่อความน่าอยู่สูงมาก และมีผลต่อภาพพจน์ของเมืองในภาพรวมแนวทางการแก้ปัญหาที่ได้นั้นได้แก่

- การแก้ไขปัญหามิใช่ลำพังแต่เทศบาลที่จะดำเนินการแก้ไขได้เท่านั้น แต่เป็นปัญหาระดับเมือง, ภูมิภาค, ระดับภาคและประเทศ การแก้ไขจึงต้องมีการร่วมมือกันหลายหน่วยงานที่จะกำหนดนโยบายต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหา หน่วยงานที่ดำเนินการอยู่ เช่น กองทัพอากาศที่ 4, ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น

- ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาที่ทางเทศบาลจะดำเนินการ ได้แก่ การสนับสนุนในด้านการศึกษาให้แก่ชาวไทยมุสลิม โดยให้มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชน ให้ความเสมอภาคแก่ชาวไทยมุสลิมในหลาย ๆ ด้าน เพื่อลดช่องว่างทางสังคม และเป็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่เมืองยะลา

4. ปัญหาการจราจรติดขัด ขณะรถไฟผ่านเมือง ในช่วงทางเข้าเมืองด้านทิศเหนือบริเวณถนนสิโรธรุดติดกับเส้นทางรถไฟจะมีปัญหาการจราจรติดขัดมากโดยเฉพาะในช่วงเช้าและช่วงเย็น ขณะที่รถไฟวิ่งผ่านตัวเมือง ซึ่งเป็นปัญหาที่ชาวเมืองกล่าวถึงมาก และในการแก้ไขปัญหานี้ชาวเมืองเสนอแนะให้มีการแก้ปัญหาโดยการสร้างสะพานลอยข้ามเส้นทางรถไฟ แนวทาง

ของการแก้ไขปัญหาที่ชาวเมืองเสนอนั้น นับว่าเป็นแนวความคิดที่ดี แต่ในทางปฏิบัติจริงแล้ว ควรจะพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการสร้างสะพานลอยหรือไม่ เช่น บริเวณที่จะสร้างสะพานลอยคร่อมเส้นทางรถไฟนั้น จะต้องผ่านบริเวณที่เป็นตลาดสดของเมืองยะลา และเป็นย่านการค้าที่สำคัญ เพราะหลังจากมีการสร้างสะพานลอยแล้วจะไปรบกวนพื้นที่ผิวการจราจรในบริเวณนี้หรือไม่ ในการดำเนินการนั้นหากทางเทศบาลมีแนวโน้มหรือโครงการที่จะดำเนินการก่อสร้างควรมีการสอบถามความคิดเห็นของประชากรส่วนใหญ่ของเมืองยะลา และกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่มีผลกระทบจากการสร้างสะพานลอย ดังกล่าว เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการพิจารณาตัดสินใจ ในการแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชากรส่วนรวมของเมืองยะลา

5. ปัญหาความไม่เป็นระเบียบของย่านตลาดเก่า ปัญหาของย่านตลาดเก่านี้เป็นที่กล่าวถึง ทั้งจากนักท่องเที่ยวและชาวเมือง จะกล่าวถึงกันมาก และในการสำรวจภาคสนามก็พบถึงปัญหาที่ตรงกับการสอบถามชาวเมือง และนักท่องเที่ยวถึงความไม่เป็นระเบียบในหลายประการ เช่น การจราจรที่ไม่เป็นระเบียบ ความสะอาด ถนน และทางเท้าทรุดโทรมเป็นอย่างมาก มีการปล่อยสัตว์เลี้ยง เช่น วัว แพะ แกะ สัตว์จรไปมาบนถนน เมื่อรวมปัญหาต่าง ๆ แล้ว จะเห็นได้ชัดเจนว่า มีผลกระทบต่อความน่าอยู่ของเมืองแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ทางท้องถิ่น ควรจะดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจังในพื้นที่บริเวณนี้ เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศที่น่าอยู่อาศัยให้กับเมือง แนวทางการปรับปรุงในพื้นที่ท้องถิ่น ควรจะได้จัดทำแผนระยะยาว เช่น จัดทำผังเฉพาะชั้นสำหรับพื้นที่ เพื่อเป็นการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพในบริเวณนี้ให้ดีขึ้นผนวกกับบริเวณนี้เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวไทยมุสลิม ซึ่งบรรยากาศที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งชาวเมืองและนักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าคุณลักษณะการตั้งถิ่นฐานสร้างความรู้สึกลึกถึงการแบ่งแยกทางสังคมที่ชัดเจนและมีปัญหาทางกายภาพของเมืองในบริเวณนี้และมีผลกระทบต่อความน่าอยู่ของเมืองทำให้มีความแตกต่างจากพื้นที่ส่วนอื่น ๆ ของเมืองโดยสิ้นเชิงสมควรที่ท้องถิ่นจะได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีให้กับเมืองในระดับพื้นที่ย่อยและภาพรวมเพื่อไม่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทางทัศนียภาพหรือความแตกต่างกันระหว่างพื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งภายในเมืองยะลา และเพิ่มความน่าอยู่ให้กับพื้นที่เมือง

ข้อเสนอแนะผลของการศึกษาที่ผ่านมาทั้งหมด โดยมีทั้งการอนุรักษ์เสริมสร้าง และปรับปรุงองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อเป็นการเพิ่มบรรยากาศที่น่าอยู่อาศัยให้เพิ่มขึ้นแก่เมืองยะลา และทำให้เมืองยะลาที่มีความน่าอยู่ยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จากคุณสมบัติที่ดีหลายประการของเมืองยะลาที่เกิดจากการจัดองค์ประกอบต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ ผนวกกับเกณฑ์มาตรฐานจากภาคผนวกที่ 2 สมควรที่ท้องถิ่นอื่น น่าจะได้ยึดถือตัวอย่างของเมืองยะลาเป็นแบบอย่างหรือแนวทางในการปฏิบัติ นำไปประยุกต์ใช้ในการวางผังเมือง ผังเฉพาะ หรือพื้นที่ย่อย ๆ ของเมือง

โดยสรุปในการศึกษาทั้งหมดที่ผ่านมานั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่า ความสำเร็จในการพัฒนาเมือง หรือการสร้างสิ่งแวดลอมเมืองให้น่าอยู่นั้นประการแรกจะต้องมีการวางแผนทั้งระยะสั้น และระยะยาวให้กับเมือง เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาเมือง ซึ่งกรณีศึกษาของผังเมืองยะลาพบว่าเมืองยะลา มีการวางผังเมืองตั้งแต่แรกเริ่มของชุมชน ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2485 เป็นต้นมา และหน่วยงานท้องถิ่นก็ได้ยึดถือปฏิบัติตามโครงสร้างของเมืองที่ได้วางเอาไว้ รวมไปถึงการสร้างสิ่งแวดลอมเมืองให้น่าอยู่ และที่มงานผู้บริหารของบ้านเมืองทุกยุคทุกสมัยก็ได้ยึดถือปฏิบัติกันมา จึงมีผลให้เมืองยะลาเป็นเมืองที่ถูกกล่าวขวัญถึงในเรื่องความน่าอยู่ของเมือง และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เงินงบประมาณที่จะใช้ในการดำเนินการให้แผน หรือผังนั้นสำเร็จได้เป็นเพราะเทศบาลเมืองยะลา มีศักยภาพในเรื่องของการเงิน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญสิ่งสนองต่อความสำเร็จของผังนั้น ๆ ได้ และทำยสุดผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดขึ้นแก่คนส่วนรวม คือ ชาวเมืองยะลาทั้งหมด ซึ่งจังหวัดอื่น ๆ อีกหลายเมืองน่าจะยึดถือแบบอย่างของเมืองยะลามาไปประยุกต์ใช้ตามแต่ศักยภาพที่จะเอื้ออำนวย ไม่เป็นแต่เพียงการพัฒนาสภาพแวดลอมทางกายภาพเท่านั้นยังส่งผลไปถึงคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้ที่อยู่อาศัยในเมืองเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย